

ПРАВОВА РЕФОРМА У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ТА ПРОГНОЗ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

II ЛЬВІВСЬКИЙ ФОРУМ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

ЗБІРКА ТЕЗ

м. Львів
23-24 вересня 2016 року

ISBN
УДК
ББК (если он нужен...)

II Львівський форум кримінальної юстиції «Правова реформа у сфері кримінальної юстиції: ключові параметри та прогноз подальшого розвитку». Збірка тез міжнародної науково-практичної конференції – Київ.: ВАІТЕ, 2016. – 206 с.

Рекомендовано до друку протоколом №3 від 19 жовтня 2016 року засідання Вченої ради Факультету №1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ.

Укладач – Созанський Т.І., начальник кафедри кримінального права і кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент.

© Колектив авторів
© Координатор проектів ОБСЄ в Україні
© Видавництво «Ваїте»

Видання цієї роботи здійснено в межах реалізації Проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Допомога у дотриманні прав та свобод людини у діяльності спеціальних служб та правоохоронних органів»

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Видано за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. У цій публікації висловлено виключно погляди авторів. Вони не обов'язково відображають офіційну позицію Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

**ПРАВОВА РЕФОРМА У СФЕРІ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ:
КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ТА ПРОГНОЗ
ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ**

II ЛЬВІВСЬКИЙ ФОРУМ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ
(Львів, 23-24 вересня 2016 року)

Збірка тез

Медицький І. Б.

*доцент кафедри кримінального права
Навчально-наукового Юридичного
інституту Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника, кандидат
юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ (У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ)

Керівними принципами в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку та економічного порядку 1985 р. державам – членам ООН приписувалось «розглянути питання про передбачення кримінальної відповідальності не тільки для осіб, які діяли від імені якої-небудь установи, корпорації чи підприємства... а й для самої установи, корпорації чи підприємства». Задовго до того, у 1929 р. учасники Міжнародного конгресу з кримінального права висловились за запровадження кримінальної відповідальності для юридичних осіб, а в 1978 р. Європейський комітет з проблем злочинності РЄ рекомендував законодавцям визнати юридичних осіб суб'єктами екологічних злочинних діянь [2, с.388]. Як і у випадку інших, згодом прийнятих міжнародних договорів та досягнутих домовленостей, мова йде саме про рекомендації, що залишає можливість Україні діяти у рамках власного правового поля, дотримуючись вимоги системності та переслідуючи мету мати у своєму арсеналі не тільки якісний, але й стабільний кримінальний закон. Необхідність імплементації міжнародно-правових норм є безперечною, однак слід уникати випадків «механістичного» запозичення міжнародного досвіду, без врахування особливостей та вимог вітчизняної правової доктрини, сформованої протягом десятиліть.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 р. № 314-VII Загальна частина Кримінального кодексу України (надалі по тексту – КК) була доповнена новим розділом

XIV1 («Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб»). Вітчизняний законодавець, хоча і не закріпив кримінальну відповідальність для юридичних осіб, однак здійснив спробу регламентувати їх діяльність та вживати за окремі її прояви засоби кримінально-правового впливу, узявши за приклад законодавство таких країн, як Іспанія, Швеція, ФРН.

Вітчизняні науковці зустріли появу нового інституту в кримінальному праві по-різному. Одні з них вбачають у ньому встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб та піддають критиці (Д. О. Балобанова, С. О. Харитонов); інші – розцінили його як компроміс між прибічниками й противниками встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб і знайшли йому місце серед «інших кримінально-правових наслідків вчинення суспільно небезпечного діяння» (В. І. Борисов), «наслідків, які не пов'язані з реалізацією кримінальної відповідальності та є альтернативою покаранню» (Т. О. Гончар); треті – не вдаючись до дискусії про доцільність і спосіб закріплення цих заходів, піддали догматичному аналізу окремі аспекти підстави (О. Е. Радутний) чи порядку їх застосування (А. М. Ященко) [7, с.156; 1, с.79]. Висловлюючи свою позицію, науковці вважали також за доцільне, з огляду на недосконалість нормативних приписів, відкласти набуття чинності аналізованих змін до КК, однак при цьому констатували, що подальша розробка моделі кримінально-правового впливу на юридичних осіб стане значним кроком до вирішення низки концептуальних проблем кримінального права (Н. Орловська) [5, с.165].

У зарубіжних державах, де закріплена кримінальна відповідальність юридичних осіб, є два варіанти регламентації категорій злочинів, вчинення яких виступає підставою відповідальності. Так, більшість держав передбачає закритий, вузький перелік злочинів (Голландія, Данія, Естонія та ін.), де вказані зазвичай корупційні злочини та легалізація (відмивання доходів), отриманих злочинним шляхом. Інші країни (Великобританія, Румунія, Польща, США, Франція, Молдова та деякі ін.) вказують на доволі широкий перелік деліктів як підставу відповідальності юридичних осіб [2, с.390].

Ст. 963 КК закріплює наступні підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру:

1. вчинення її уповноваженою особою (службовою особою юридичної особи, а також іншою особою, яка відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору має право діяти від імені юридичної особи) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368³, частинах першій і другій статті 368⁴, статтях 369 і 369² цього Кодексу;

2. незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368³, частинах першій і другій статті 368⁴, статтях 369 і 369² цього Кодексу;
3. вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258-258⁵ цього Кодексу;
4. вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159¹, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу.

Вчені, предметно досліджуючи підстави застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, обґрунтовують пропозицію розширити перелік законодавчо закріплених деліктів, які можуть вчинятися від імені та в інтересах юридичної особи. Так, Н. Орловська зауважує про відсутність у переліку діянь, пов'язаних із порушенням авторського права і суміжних прав, фальсифікацією товарів, злочинів у сфері високих технологій, хоча інновації – це запорука успішного розвитку економіки нового типу, а інформація – головний економічний ресурс сучасності. З її погляду, перелік діянь, які можуть бути підставами для застосування до юридичних осіб заходів кримінального характеру, на сьогодні не відбиває закономірностей розвитку економіки, адже зі сфери кримінально-правового впливу фактично виводяться саме ті прояви, які є специфічними з огляду на їх вчинення корпоративними суб'єктами [5, с.162]. Т.О. Михайліченко пропонує включити у ст.963 КК вказівку на окремі: виборчі злочини (ст. 157 КК), злочини у сфері господарської діяльності (ст.2062), корупційні злочини (ст.354 КК), а також значний масив злочинів проти довкілля (ст.ст. 236, 237, 239, 2391, 240-244, 254 КК) [3, с.317-318].

У світлі даних зауважень та пропозицій першочергово слід зупинитися на питанні удосконалення законодавства у сфері безпеки і оборони України, як того вимагає існуюча соціально-політична ситуація у державі. Введена у дію Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 Стратегія національної безпеки України визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення національної безпеки України у контексті боротьби з тероризмом, до яких відноситься і нейтралізація діяльності сепаратистських та екстремістських рухів й організацій. Сепаратистські процеси негативно позначаються на функ-

ціюванні політичної системи держави, ставлять під сумнів легітимність центральної влади, призводять до кризи загальнодержавної політики та, створюючи загрозу державному суверенітету, підривають територіальну цілісність держави, знижують її міжнародний престиж тощо.

Законодавство України на даний час не містить законодавчого визначення поняття «сепаратизм», що певною мірою ускладнює формування та реалізацію державної політики у сфері протидії цьому суспільно небезпечному явищу. Проте, КК встановлено кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні дії, які містять у собі прояви (ознаки) сепаратизму. Йдеться, зокрема, про: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 1102) [8].

Одним із пріоритетних напрямків роботи Державної служби фінансового моніторингу України на сьогодні є виявлення неприбуткових організацій, діяльність або фінансові операції яких використовуються у якості каналу фінансування тероризму та/або сепаратизму. Банківський сектор являється основним сегментом функціонування осіб, причетних до фінансування тероризму, однак далеко не єдиним. Окрім банківських установ використовуються фонди, громадські і релігійні організації, партії, громадські рухи, комерційні установи, кримінальні структури тощо. Їх діяльність пов'язана з фінансовою підтримкою терористичних організацій, створенням прикриття для представників та наданням можливостей використання різного роду фінансових інструментів [4]. Уявляється, що дана інформація рівним чином стосується й фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України.

За 2015 рік Державною службою фінансового моніторингу України підготовлено 48 матеріалів (39 узагальнених матеріалів та 9 додаткових узагальнених матеріалів) стосовно фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території чи державного кордону України. За результатами вжитих заходів виявлено та заблоковано кошти за вказаними фінансовими операціями на загальну суму 110 млн. грн., 715,1 тис. доларів США, 206,6 тис. євро, 3,0 млн. рос. рублів [4].

Викладене вище зайвий раз підтверджує обґрунтованість позиції законодавця, щодо включення до переліку ст. 963 КК і окремих злочинів проти основ національної безпеки України (ст. 109, 110, 113). При цьому, однак, підставно буде висловити зауваження з приводу несвоєчасності змін до кримінального закону та порушення принципів системності і пов'язаності у процесі кримінального законотворення. Доповнивши (згідно із Законом від 19.06.2014 р.) КК ст. 1102 слід було внести зміни і до ст. 963 КК, визнавши злочинний епізод фінансування насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України структурним елементом підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Література

1. Гончар Т.О. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за чинним Кримінальним кодексом України / Т.О. Гончар // Правова держава. – 2014. – № 17. – С. 76-80 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6407/1/76-80.pdf>
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.
3. Михайліченко Т.О. Питання перелік злочинів, за вчинення яких можливе застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб // Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2016 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 314-319.
4. Національний огляд щодо діяльності неприбуткового сектору з метою ідентифікації, попередження та боротьби з фінансуванням тероризму (2014 – I квартал 2016 року) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160727/Zmist0.pdf
5. Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні / Н. Орловська // Юридичний вісник – 2014. – № 2. – С. 161-166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/urid_2014_2_30.pdf

6. Панов М. І., Харитонов С. О. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як новела у кримінальному законодавстві України / М. І. Панов, С. О. Харитонов // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2 (3). – С. 44-55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/3_4.pdf
7. Пономаренко Ю. А. Правила застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб / Ю. А. Пономаренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право». – Випуск 22. – 2014. – С. 155-160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/976-1431603845.pdf>
8. «Проблеми законодавчого забезпечення протидії сепаратизму в Україні». Аналітична записка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2193/>